

cap. 5, cum interrogasset, *Quid est charitas?* absolute respondet, *dilectio*. Unde, de eadem propria charitate loquendo, verissimum est quod ait Augustinus in alio loco, de Gratia et libero arbitrio, non solum magnam, sed etiam parvam seu imperfectam charitatem esse ex speciali infusione Spiritus Sancti. De dilectione autem illa, qua Deus præcipitur diligere ex toto corde, infra dicitur. Tandem de eadem dilectione charitatis intelligenda est celebris illa sententia Augustini: *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus*, intelligitur enim ad diligendum sicut oportet. Ad hoc autem amissimus non solum facultatem, sed etiam potestatem, quia et charitatem habitualement perdidimus, quæ dat potestatem sic amandi, et indigni facti sumus omni auxilio quo valeat illa potestas suppleri. Gratia autem Salvatoris restituit nobis illam potestatem, et ita etiam restituit libertatem respectu talis amoris. Quod si quis velit sententiam illam etiam ad amorem naturalem Dei extendere, non in quolibet, sed ad summum in amore super omnia permitti potest; quo autem sensu id intelligi debeat infra dicitur.

20. *Ad quartum fundamentum in num. 6.* — Ad rationes etiam ex eadem doctrina facilis est responsio; nullus enim amor Dei naturalis, etiam in illo ordine perfectissimus, est meritorius gratiæ, nec propria dispositio ad illam, nec unit animam Deo, sicut oportet, et ideo non computatur inter illa opera pietatis quæ ad propriam religionem et justitiam infusam spectant, de quibus est sermo cum dicitur nullum opus pietatis fieri posse sine auxilio gratiæ. Nam si loquamur de pietate prout significat quemlibet cultum Dei, vel parentum honorem, sic constat aliqua opera pietatis esse naturalia, et per discursum rationis fieri posse. Quod vero ultimo loco addebatur ex Patribus, qui dum concedunt aliqua bona opera libero arbitrio, id declarant de operibus moralibus ad hanc temporalem vitam pertinentibus, hoc, inquam, facile habet responsum, quia id non faciunt ad limitandam sententiam, sed ut exempla adhibeant in rebus, aut facilioribus, aut etiam frequentioribus. Accedit quod homo gratia destitutus, si aliquid boni operatur erga Deum, id ordinarie facit intuitu alicujus boni hujus vite.

CAPUT XXX.

UTRUM HOMO IN ALIQUO STATU POSSIT DILIGERE DEUM AUCTOREM NATURÆ AMORE BENEVOLENTIÆ PER LIBERUM ARBITRIUM, SINE AUXILIO GRATIÆ?

1. *Expediuntur, vel alio remittuntur quæstiones nonnullæ affines.* — In hoc capite tractanda est sententia Patris Vasquez 1. 2, disput. 195, c. 2, ita distinguens amorem concupiscentiæ et benevolentiam Dei, ut priorem dicat semper esse naturalem, posteriorem vero semper supernaturalem in substantia sua, id est, qui snapte natura superioris ordinis principium et habitum per se infusum, postulet. Utramque autem harum partium intelligit, sive amor versetur circa Deum, ut finem naturalem, sive ut supernaturalem. Quod ergo attinet ad priorem partem, libenter illam admittimus quoad amorem concupiscentiæ Dei, ut est finis naturalis, illam enim omnes Theologi supponunt, et probant ea quæ capite præcedenti dicta sunt, et a fortiori illam confirmabunt quæ in præsentibus dicemus. Quod vero spectat ad amorem concupiscentiæ Dei, ut est finis supernaturalis, illa sententia valde difficilis nobis est, dicemus autem de illa in libro sequenti, quia ad illum spectat. E converso autem in posteriori parte de amore benevolentiam, facile admittimus, si talis amor sit de Deo fine supernaturali, esse ordinis supernaturalis in sua substantia et principio; id vero etiam hic omittimus, quia ad librum sequentem pertinet.

2. *Circa præsentem quæstionem sententia Vasquez negans.* — Solum ergo hic tractamus de amore benevolentiam Dei, ut est auctor et finis naturalis. De illo dictus auctor affirmat esse in substantia sua supernaturalem, ita ut neque homini in ullo statu, neque Angelo possit esse naturalis, nec per principia naturalia elici possit. Cujus sententiæ meminit D. Thom. quodlib. 2, art. 8, præsertim ad 3. Videturque fuisse opinio Alex. Alens., in 2 p., q. 30, memb. 1, § 2, in solutionibus priorum argumentorum, maxime ad 1 et ult. Citatur etiam pro hac sententia Albert., 2 p., tract. 4, q. 14, memb. 4, art. 2. Sed hoc opus Alberti non habeo, nec videre potui. Citatur etiam Altiiod., l. 2 summ., tract. 1, c. 4. Sed ibi contrarium docet, licet in c. 6 male id explicet, ut infra dicam. Item adducitur Scotus, sed ille potius vix cognoscit actum amoris Dei in se supernaturalem, ut infra ostendam. Præterea ex

modernis allegatur Bannez 2. 2, q. 23, art. 1. Sed ille dicit amorem Dei naturalem non sufficere ad amicitiam cum Deo, non tamen negat esse benevolentiam. Refertur etiam Bellarm., lib. 6 de Grat. et lib. arbitr. Sed ille de solo amore super omnia disserit. Denique citatur Alphonsus Vives, Philipp. 2 cont. Lutherum, quem videre non potui.

3. *Probatum primo auctoritate negativa.* — *Accedit ratio prima.* — *Ratio secunda.* — Pro hac sententia imprimis sumitur argumentum negativum ex Scriptura et Patribus, quia ubique commendant et laudant maxime amorem Dei propter seipsum, et illum absolute dicunt esse amorem charitatis Dei, nunquam vero distinguunt inter Deum dilectum, ut finem naturalem vel supernaturalem. Specialiter vero Augustinus in id Psal. 53: *Voluntarie sacrificabo tibi*, ait amorem gratuitum ad Deum esse quo propter se, et non propter aliud diligitur; ergo talis amor non potest esse naturalis. Nam ibidem dixerat amari Deum ex charitate, idem esse quod *gratuito amari*. Deinde adduntur rationes. Prima est, quia amor benevolentiam est amor amicitiam; amicitia autem cum Deo est charitas, nec potest esse naturalis inter hominem et Deum, ut cum Aristotele sentit D. Thom. 2. 2, quæst. 23, art. 1, ubi omnes interpretes idem docent: ergo neque benevolentia ad Deum potest esse naturalis, ac subinde nec sine gratia Christi potest haberi. Secunda ratio est, quia talis benevolentia est supra inclinationem naturæ, quia natura inclinatur ad bonum, ut sibi conveniens; unde est illud Aristotelis, l. 8 Ethicor. ad Nicomach., cap. 2: *Amabile bonum, unicuique autem proprium*, et inde etiam appetibilia ad alterum dicuntur oriri ex appetibilibus ad se ex 9 Ethic., capit. 8; ergo amare Deum propter se in eo sistendo, quod est benevolentiam propriam, non ex natura, sed ex gratia oriri potest.

4. *Ratio tertia.* — Tertia et præcipua ratio est, quia amor benevolentiam ad Deum tantum unus esse potest; sed certum est quemdam amorem benevolentiam ad Deum esse supernaturalem et charitatis, quæ sine Spiritu Sancto haberi non potest; ergo nullus superest amor benevolentiam Dei mere naturalis. Consequentia quidem evidens est, supposita minori, quæ nunc supponitur. Major ergo probatur, quia tunc amatur ex benevolentia Deus, quando propter suam intrinsicam bonitatem amatur, illam ei volendo, et alia propter illam; ergo hæc bonitas Dei est quæ amori benevolentiam

speciem tribuit. At illa Dei bonitas unica est; ergo tantum esse potest una species illius amoris, quia actus sumit speciem ab objecto formali, quod in voluntate est motivum volendi, seu bonitas, propter quam res amatur. Nec refert quod talis bonitas possit cognosci diversis modis, quia cognitio diversa, si applicat eandem rationem amandi, non variat speciem amoris, quia solum est conditio sine qua non. Sicut fides et visio clara non variat speciem charitatis, sed est eadem in via et in patria.

5. *Ratio quarta.* — Quarta ratio sumitur ab incommodis; unum est, quia sequeretur hominem existentem in statu peccati mortalis posse ex benevolentia diligere Deum, quod absurdum videtur; nam talis amor est amicitiam, vel ad illam pertinet: unde tolleretur peccatum, quod est inimicitia ad Deum, et cum amicitiam esse non potest. Augeturque difficultas per aliud incommodum, quia si amor benevolentiam Dei posset esse naturalis, etiam amor super omnia esse posset naturalis: consequens est falsum; ergo. Sequela probatur quia diligere Deum super omnia, nihil aliud est quam diligere illum propter suam bonitatem, præcise quatenus est suprema bonitas excedens omnem aliam; hoc autem habet amor Dei, eo ipso quod est pura benevolentia ipsius; ergo. Unde sequitur tertium inconveniens, quia talis amor esset proxima dispositio ad gratiam et justitiam, quia nulla potest esse propinquior quam sit amor Dei super omnia, vel per se spectatus, vel adjuncto dolore de peccatis ex eodem amore, qui facile posset eisdem naturæ viribus concipi, si amor ille naturalis esset.

6. *Sententiæ affirm. et communis assertio prima.* — Nihilominus assero dari posse in hominibus aliquem amorem benevolentiam Dei naturalem in substantia sua, seu in ordine suo. Hæc est sententia D. Thom. in dicto Quodlibet., et in præsentibus materia, q. 109, art. 3; et idem docuit de Angelis in 1 p., q. 60, art. 5 in corpore, et ad 3. Et illam ex professo docuit Alens., 2 p., quæst. 90, memb. 1, art. 1, in solut. argumen., tractans de statu primi hominis ante peccatum; ubi videtur priorem sententiam retractasse. Eandem docet expresse de Angelis Albert., de quatuor coræq., p. 1, q. 5, art. 17. Ac denique est communis Theologorum quos in capite sequenti referam. Nam etiam illi qui dicunt amorem super omnia esse ultra vires naturales hominis lapsi, non negant in universum omnem amorem benevolentiam esse naturalem. Item omnes admittunt distinctionem illam duplicis amoris Dei, natu-

ralis et infusi, ut cadit in amorem benevolentiae, ut ex ibidem dicendis patebit. Ideoque existimo in eodem sensu Baium illam distinctionem negasse, ac proinde non parum favere nostrae sententiae Pontifices in Bulla saepe allegata. Ex Scriptura vero, Conciliis et Patribus non potest hæc sententia probari, quia illi indistincte loquuntur de amore Dei, et directe solum docent non posse haberi sicut oportet sine auxilio gratiae, ut vidimus. Quid autem dicendum sit de amore Dei qui non attingit gradum illum vel modum, per illam particulam, *Sicut oportet*, explicatum, et qualis possit ille amor esse, non definiunt, sed disputationi Theologorum relinquunt.

7. *Ratione probatur assertio.* — Probatur ergo ratione assertio, quia vel hic amor excedit ordinem naturæ ex eo præcise quod benevolentia est, vel quia Dei est; neutrum dici potest; ergo. Probatur minor quoad priorem partem; quia amicitia inter homines honesta naturalis est, quam cognoverunt et commendarunt omnes Philosophi; hæc autem amicitia includit amorem benevolentiae; nam qui amat alterum in suum proprium commodum, tantum deficit a virtute et perfectione amicitiae, quantum ab amore concupiscentiae trahitur, ut dixit D. Thom. 1. 2, quæst. 26, art. 4, ad 3. Imo Aristoteles, 8 Ethicorum, cap. 3 et 4, dixit solam benevolentiae amicitiam esse per se ac simpliciter amicitiam, alias vero esse per accidens et secundum quid. Hæc autem amicitia maxime est consentanea naturæ rationali ex inclinatione ac dictamine ejus, ac proinde est simpliciter naturalis; ergo et amor benevolentiae, quo nectitur, naturalis est. Confirmatur experientia, nam mater amat filium amore benevolentiae, quamvis nullum commodum ab illo expectet: ergo benevolentia, ut sic, neque est contra, neque supra inclinationem naturæ. Imo ait D. Thomas pertinere ad rectitudinem naturæ, quia non esset bene instituta, nisi hanc inclinationem haberet. Et declarari potest, quia natura humana socialis est, et ad suam conservationem humana societate indiget: non potest autem humana societas etiam in naturalibus recte subsistere, si omnes seipsos tantum amarent propter se: ergo inclinatio ad amandos alios ex benevolentia est naturalis. Denique etiam in rebus inanimatis est quædam participatio hujus inclinationis, sicut est in sole ad illuminandum, et bruta etiam illam participant. Unde recte notavit D. Thomas in illo Quodlibeto, ad ultimum, licet inclinatio ad recipiendum sit na-

turalis pertineatque ad amorem concupiscentiae, nihilominus inclinationem ad agendum, licet ad amorem benevolentiae pertineat, non minus naturalem esse; ergo præcise ex illa ratione generali non est hic amor supra inclinationem naturæ.

8. *Deinde ostendendo talem benevolentiam, nimirum erga Deum, non esse ultra inclinationem naturalem.* — Quod autem ex tali objecto seu termino benevolentiae, nimirum, quod sit Dei, non habeat benevolentia esse supra inclinationem naturæ, probat D. Thomas, ex eo quod Deus est bonum universale et quasi commune, seu quasi bonum totius, unde sicut pars naturaliter inclinatur ad bonum totius propter ipsum, interdum etiam cum nocumento proprio, ita voluntas naturaliter inclinatur ad Deum propter seipsum tanquam universale bonum, de qua ratione latius in capite sequenti. Nunc aliter probari potest, quia divina bonitas cognosci potest naturali lumine tanquam summa in ordine naturæ, et propter se amabilis: ergo ratio ipsa naturalis dicat esse honestum amare Deum propter se, id est, velle illi bonum, solum ut ei bene sit, quod est amare ex benevolentia: ergo hic amor est ordinis naturalis, et voluntas, quantum est ex se, potest ex naturali virtute et propensione illum elicere, quia hæc propensio libera voluntatis est veluti adæquata rationi seu dictamini naturali.

9. *Adversariorum responsio expugnatur.* — Unde contrariae sententiae auctores non poterunt vim hujus rationis effugere, nisi negando hoc dictamen, *Auctor naturæ est propter se diligendus*, esse posse ex mera ratione naturali. Sed hoc incredibile est, et nulla ratione ab adversariis ostenditur. Deinde evidens est Deum esse summum bonum: ergo evidens est esse honestum et rationi consentaneum, et complacere de bonis ejus intrinsicis, velleque vel gaudere quod illa habeat, et optare illi bona extrinseca honoris et laudis, non alia ratione, nisi quia illorum dignissimus agnoscitur: ergo isti affectus de se maxime naturales sunt, cum tamen ad amorem benevolentiae pertineant, ut per se notum est. Et declaratur amplius, quia creatura rationalis cognoscit naturaliter Deum, auctorem suum, esse dignum hoc amore; nam de homine studioso et bono cognoscit esse amabilem hoc benevolentiae amore: ergo eadem rationalis creatura judicat naturaliter creatorem ita esse a se diligendum per benevolentiam, quia neque in hoc invenit repugnantiam, neque aliquid discrepans; imo

maxime consentaneum rectæ rationi: ergo affectus benevolentiae consentaneus huic iudicio, ex suo genere et objecto naturalis est, potestque per illud iudicium, quantum in ipso est, sufficienter excitari. Idemque argumentum potest de Angelis fieri, de quibus incredibile est non posse virtute naturali hoc agnoscere, et amare: et tamen dicti auctores eodem modo coguntur loqui de Angelis quo de hominibus, quia Angelus etiam est capax charitatis, et amicitiae supernaturalis ad Deum, ex quo principio inferunt benevolentiam ad Deum non cadere sub dictamine rationis naturalis, nec sub facultate naturali voluntatis.

10. *Confirmatur tandem expugnatio.* — Denique confirmatur, quia ratio naturalis dicat colendum esse Deum, et gratias illi esse agendas, ut supra ex Paulo dicebamus, et videtur esse consensus Theologorum omnium: nam prima tria præcepta Decalogi moralia et naturalia sunt, quatenus circa Deum auctorem naturæ versari possunt, alias idololatria non esset contra præceptum naturale. Si ergo cultus Dei est de se ordinis naturalis, quia est ex dictamine rationis naturalis, a fortiori dicendum idem est de amore benevolentiae Dei. Probatur consequentia, quia verus cultus nititur in excellentia et dignitate personæ secundum se spectatæ sine ordine ad bonum colentis, per se loquendo, et ita in hoc æquiparatur amori benevolentiae, et ut recte fiat, in illo fundatur. Maxime vero gratiarum actio vel gratitudo videtur intime includere benevolentiae amorem. Nam licet amare aliquem propter respectum ad futura beneficia sit concupiscentiae, tamen amare propter beneficia jam recepta, quod est gratitudinis, ad benevolentiam pertinet. Quia in hac actione gratiarum jam non respicitur commodum proprium, tanquam motivum proximum ejus, sed solum ut fundamentum quasi remotum, proxime autem ad illum movet benevolentia alteri debita illo titulo. Sicut ergo aliqua gratitudo ad Deum naturalis est, ita etiam aliqua benevolentia.

11. *Assertio secunda bipartita.* — *Ostenditur prior pars assertionis.* — Ex hoc infero, et dico secundo, hominem in statu innocentiae, seu integræ naturæ, potuisse habere hunc amorem absolute perfectum sua perfectione naturali per liberum arbitrium, sine speciali auxilio gratiae. In natura autem lapsa (idemque est de pura) posse illum habere pro aliquo tempore et aliquo modo, seu in aliquo gradu imperfecto, etiam intra terminos naturalis amoris. Prior pars de homine in natura inte-

gra sumitur ex sententia communi Theologorum cum D. Thom. d. q. 109, art. 3, ubi ait hominem in statu naturæ integræ potuisse diligere super omnia Deum, ut auctorem naturæ, ut capite sequenti exponemus, ubi etiam explicabo quid sit diligere Deum super omnia; nunc satis est illis verbis explicari summam perfectionem substantialem (ut sic dicam) quam habere potest amor Dei naturalis absolute perfectus; et ideo si homo in illo statu potuit habere amorem super omnia, potuit etiam habere amorem simpliciter perfectum naturali perfectione, sicut in conclusione dixi. Sequitur denique hæc assertio ex priori, suppositis quæ supra dicta sunt de statu integræ naturæ. Nam ostensum est hunc amorem esse ordinis naturalis, et ex motivo naturali; sed ratione perfectionis naturalis non transcendit hunc ordinem naturalem; ergo etiam cum illa perfectione est de se actus naturalis et commensuratus viribus voluntatis. Sed in statu innocentiae nulla erat difficultas operandi, quidquid esset commensuratum viribus voluntatis; ergo.

12. *Ostenditur posterior pars.* — *Ex primo modo.* — Altera vero pars de homine lapsa declaratur, quia amor benevolentiae potest esse duplex, scilicet, imperfectus et perfectus. Asseritur ergo posse hominem lapsum saltem imperfectam benevolentiam erga Deum, ut auctorem naturæ, habere sine gratiae auxilio. Probatur, quia talis actus est naturalis, et de se non excedit vires naturales voluntatis, ut ostensum est; ergo ex hac parte possibilis est. At vero in usu seu exercitio illius, non semper et in omni occasione occurrunt impedimenta quæ illum actum nimis reddant difficilem, etiam in hoc statu naturæ lapsæ, quia non semper graves tentationes occurrunt, neque infirmitas moralis corporis, vel fomitis concupiscentiae semper actu movet: ergo neque semper impedit: ergo neque ex hac parte est moraliter impossibilis talis actus sine auxilio gratiae: ergo est simpliciter possibilis. Et declaratur amplius, quia hic actus imperfectæ benevolentiae non habet formalem repugnantiam cum omnibus peccatis, nec includit observantiam omnium præceptorum: ergo non est cur non possit interdum fieri solis viribus liberi arbitrii. Consequentia patebit ex capite sequenti, quia nulla alia difficultas invenitur in amore super omnia. Antecedens autem patet, quia duplici modo potest esse imperfectus hic amor benevolentiae Dei; primo, ex parte objecti adæquati quasi naturalis, secundo, ex